

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ ԱՄԵՆԱՊԱՏԻԻ Տ. ԹՈՐԳՈՄ
ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՔԱՐՈՋԸ
ՓՐԿԻԶԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
6 Յունուարի 1995 թ.

*"Եւ անկեալ երկիրպաշանէին
նմա..." (Մտթ. Բ 11)*

Բեթղեհէմի Աստղը և մարգարէներու կողմէ կանխատեսուած "էմմանուէլին", Օծեալ Փրկիչին Ծնունդը, մսուրի մը խոնարհ շրջապատին մէջ, երկու հազար տարիներէ ի վեր քրիստոնեայ ժողովուրդները ծննկի կը բերեն, Աստուծոյ սիրոյն հանդէպ երկրպագութեան, և Անոր փրկութեան խոստումին անխաղախ լինելուն, ապահովութեան և վստահութեան զգացումներով:

Սակայն իր եղեմական դրախտի ճամբան կորսնցուցած անառակ մարդը, մարդկութիւնը, "օտար, ամայի ճամբէի վրայ" դեռ կը թափառի, Զարին սադրանցներէն խարուած: Եւ փոխանակ փրկութեան և երջանկութեան յոյսին և Աստղին իր աչքերը դարձնելու և իր քայլերը ուղղելու, կարծես Բաբելոնի մօտ աշտարակ մը կառուցելու է ձեռնարկեր: Աշխարհի ամէն կողմը, խոռվութիւն, եղբայրասպանութեան պոռթկումներ, կը չֆացեն յոյսը մարդուն՝ խաղաղ համակեցութեան և ազնուագոյն ձգտումներուն իրագործման:

Քրիստոսի Ծննդեան աւետիսը հայ ժողովրդին, մէկ կողմէ կը յիշեցնէ ցնծութեան և ուրախութեան մարդկային զգացումները, որոնք մեր սիրտը կը լեցնեն խաղաղութեան, "ի մարդիկ հանութեան", ազգերու եղբայրութեան, և համերաշխութեան յոյսերով, և միւս կողմէ մեր հոգիները կը խռովէ ի տես մեր շուրջը և աշխարհի մէջ տեղի ունեցող պատերազմներուն, մեր հայրենի հողերուն վրայ, և Արցախի մեր քաջամարտիկներուն և զաւակներուն կեանքին վերև կուտակուող սպառնալիքներուն, և ի տես անգործութեան, և տնտեսական ծանր կացութեանց մղձաւանջին, և մեր ընկերութեան կարգ մը խաւերուն մէջ շեշտուող բարոյական անկումներուն: Սակայն, մեր ժողովուրդին ապրելու, գոյատևելու, ստեղծագործելու շինարար հոգին, ինքզինքին թոյլ չէ տուած երբեք յուսահատութեան անդունդին մէջ խորտակուելու: Իր աչքը վեր բարձրացուցած, ան միշտ փնտռած և հետևած է Բեթղեհէմի Աստղին, և անվարան հաւատացած է աստուածային յայտնութեան և խոստումին, թէ՛ խոնարհ մսուրին մէջ ծնած "էմմանուէլը", օծեալ Փրկիչն է մարդկութեան:

Եւ մարդկային պատմութեան մէջ քիչ է թիւը ժողովուրդներու, որոնք հայ ժողովուրդին պէս կարենան վկայել թէ՛ յաղթահարած են ամէն տեսակի եղողութիւններ, և ապացոյցը տուած են դիմանալու և վերապրելու հոգեկան կորովին:

Եւ այս՝ կարելի եղաւ, որովհետեւ Աստուած մեզի հետ էր իր խոստումին

համաձայն: "Դր Միածին Որդին ուղարկեց, որպես զի ով որ հաւատայ, չը կորսուի, այլ յաւիտեանկան կեանք ընդունի": (Յովհ. 3:16)

Եւ ինչպէս մեր շարականագիր, հոգեբանական քննադատողը կը ձայնէ՝ "Աստուած մարդացաւ. ընդ օրինօ մտաւ", որպէս զի մեզմէ զինքն կարեւորագոյն ճանչնալ իր ամենաիրաւ իսկութեանը մէջ, այսինքն, իբրեւ անձ մը: Այս է խորունկ իմաստը Հայ Եկեղեցւոյ ցնծեցողութեան և յաղթական յայտարարութեան թէ՝ "Քրիստոս ծնաւ և յայտնեցաւ." " Այսօր տօն է Սուրբ Ծննդեան. աւետիս":

Բայց ինչպէ՞ս կրնանք ըմբռնել ասիկա:

Ազարակապանին պատմութիւնը գուցէ այս կէտը բացայայտելու համար պատմուած է: Կը տարուիմք կրկնել ազարակապանին պատմութիւնը:

«Կը պատմուի թէ ազարակապան մը կար: Բարի և բարեսէր մարդ մը: Սա անկարելի կը գտնէր հաւատալ Եկեղեցւոյ այն ուսուցման թէ՝ Յիսուս Քրիստոսի անձին մէջ Աստուած մարդացաւ:

«Եւ հետեւաբար, Ծնունդի տօնին նախօրեակին, փոքորկոտ օր մը, ինք տուն մնաց, մինչ իր ընտանիքի անդամները Եկեղեցի գացին, տօնելու այդ իրողութիւնը:

«Յանկարծ, պատուհանին դուրսի կողմը տեսաւ թռչուններու խումբ մը, ձիւնամբրիկին մէջ կորսուած, շփոթած, իրենց բռնքը թափահարելով պատուհանի ապակիին դէմ, և յուսահատօրէն ապաստանաբան փնտռելով:

«Ազարակապանը դուրս վազեց դէպի յարդանոց, բացաւ դուռները և լոյսը վառեց:

«Բայց թռչունները ներս չմտան:

«Հացի փշրանքներ ցանց ձիւնին վրայ դէպի յարդանոց:

«Բայց թռչունները չը հետեւեցան:

«Ապա փորձեց զանոնք բաց դռնէն ներս հրապուրել, իր բազուկները շարժելով և ձայներ արձակելով:

«Բայց կրկին անօգուտ:

«Յուսահատ, ինքզինքին ըսաւ. – "Կ'երևի անոնք չեն ըմբռներ թէ ես ի՞նչ ըսել կ'ուզեմ":

«Ու մտածեց. – "Եթէ միայն կարենայի ես ի՞նքս թռչուն մը դառնալ, իրենց պէս, թերևս անոնք ինծի հետեւէին դէպի լոյսը":

Christmas Message of the Pontifical Locum Tenens, Patriarch Torkom Manoogian

6 January 1995, in Holy Etchmiadzine

Dear Brothers and Sisters,

Every time the Yuletide season approaches, people of goodwill all over the world pause to take stock of the year just ending.

On this most auspicious day, as we kneel in homage before the memory of the Babe in the Manger, Jesus Christ, we are overcome by a confusion of feelings.

We, the Armenian people, are at long last master of our own destiny. We have been freed from the shackles of the shadow of darkness; we have borne witness to a miracle of regeneration, both political and religious, that is unique in the world.

Despite heavy odds, with the threat of war in Nagorno-Karabagh, the chimera of unemployment, the devastated economy, the demoralisation in certain ranks of society, and the depredations of nature relentlessly gnawing at our entrails, we have triumphed over adversity and have shown the world that when it comes to endurance and survival, we Armenians can set an example.

That is one of the sublime messages in the story of Christmas: courage in the face of adversity, endurance in the face of affliction.

For two thousand years, Christians all over the world have been re-living and re-enacting that most glorious moment in the history of mankind, when a poor, gentle and pious couple gave witness to the birth of the Saviour, in one of the most desolate places on earth, a dank cave in Bethlehem, among the lowliest of the animals.

And for thousands more, nay, even untold millions of years, men and women who take up their cross and follow Jesus, will continue to commemorate this day.

We, the Armenians, in the year 301 AD, were the first among the nations to proclaim unto the world our testimony to Jesus, to accept Him in our heart, and to accept the responsibility of bearing His cross.

Through the centuries, we have borne it well.

Armenia has survived. Armenia will continue to survive.

The very fact that we are at this moment here, bending our knees in prayer in our own house of worship, is testimony enough to the immortal Armenian Christian spirit.

It seems as if it was only yesterday that the holiest of holies, Holy Etchmiadzine, was sunk in the slough of despair and desolation, under the relentless grip of an alien regime. Our churches were empty. Our most important feasts were ignored. Our priests were persecuted, our people were alienated from their faith.

Today, as we look about us, we sense the keen euphoric spirit of thousands, nay, of millions of Armenian worshippers who in all parts of the Motherland, reaffirm their faith and regenerate their souls.

But this phenomenon is not restricted to the Motherland. Armenians all over the world have been reawakened to their sense of destiny. In Holy Jerusalem, where ancient nations with ancient grudges are learning to beat their swords into ploughshares, and their spears into pruning forks our tiny Armenian community stands on the threshold of a new era of peace and prosperity.

So also in America, in Australia, in Europe, in Africa and Asia.

Most assuredly there is a better tomorrow awaiting us. A tomorrow freed from all turmoil, all terror, all degradation and all sin.

We look forward to this future that promises to reinforce our dignity as human beings first of all. And that hope, that expectation rekindles our faith, and returns those of us, who have gone astray, back to the true path that leads us unerringly to Him, the fount of all life, of all wealth and of all wisdom.

May this Christmas day bring us not only cheer and comfort, but also a step closer to the realisation of the ultimate human craving: Peace on earth and glory to God in the highest.

Amen.